

Vestfold og Telemark

FYLKESKOMMUNE

Innspill til melding til Stortinget om profesjonsutdanningene (Profesjonsmeldinga)

Dette er innspill til *profesjonsmeldinga* fra Vestfold og Telemark fylkeskommune.

Overordnet:

Innspillene fra Vestfold og Telemark fylkeskommune gis for å imøtekomme dagens folkehelseutfordringer hvor psykisk uhelse, overvekt og inaktivitet kan nevnes blant flere.

Barnehage og skole er de universelle arenaene hvor vi *når* flest barn og unge, og vi kan nå dem hver eneste dag i mange år. Tiltak igangsatt på disse arenaene kan få stor betydning for barn og unges fremtidige helse og levevaner, men da må de være i tråd med oppdraget barnehage og skole har. Gode vaner som dannes i tidlig alder blir ofte overført til voksenlivet.

Innspillene vil i hovedsak gjelde profesjonsutdanninger knyttet til oppvekstfeltet (alle barnehagelærer/lærerutdanninger med tilhørende spesialiseringer og helse- og sosialfaglige utdanninger).

Viktige kompetanser for fremtiden

Barn og unge bør utvikle følgende viktige kompetanser i fremtiden (Opplæringslova, NOU 2015:8, Rammeplanen for barnehage, Rammeplanen for SFO, Kunnskapsløftet LK20):

- Fagspesifikk kompetanse
- Kompetanse i grunnleggende ferdigheter
- Kompetanse i å lære
- Kompetanse i å kommunisere, samhandle og delta
- Kompetanse i å utforske og skape
- Livsmestring

Dette vil kreve at det gjøres endringer i profesjonsutdanningene, slik at lærere på alle nivå i utdanningssystemet er i stand til å sikre barn og unge opplæring i de kompetanser de vil trenge i fremtiden. Følgende kompetanser vurderer vi derfor vil være relevante, nødvendige og viktige i fremtidens profesjonsutdanninger:

- a. **Karrierekompetanse:** I tillegg til de etablerte grunnleggende ferdighetene (lese, skrive, regne, muntlig, digital) vil barn og unge ha stort behov for karrierekompetanse. Karrierekompetanse (eller karriereferdigheter; engelsk CMS - Career management skills) "er de holdningene, kunnskapene og mestringsstrategiene du trenger å kunne for å gjøre

karrierevalg, mestre skolegang, studier, jobb og karriere gjennom livsløpet i takt med endringer som skjer» (Arne Svendsrud, 2017). Barn og unge utdanner seg til yrker som ennå ikke finnes, og vil i større grad enn yrkesaktive i dag, ha behov for å kunne håndtere endringer og tilpasse seg gjennom hele livet. Karrierekompetanse omfatter endringskompetanse, og bør derfor ses som en grunnleggende ferdighet alle barn og unge trenger for å kunne mestre livene sine, nå og i fremtidig arbeids- og samfunnsliv. For at barn og unge skal kunne tilegne seg karrierekompetanse, må flere enn kun karriererådgivere i skolen ha denne kompetansen.

- b. **Undervisningsmetoden *fysisk aktiv læring*:** Når Regjeringen ønsker å innføre en time fysisk aktivitet i skolen bør det være en del av grunnskolelærerutdanningen, slik at framtidens lærere får den nødvendige kompetansen for å gjennomføre fysisk aktiv læring som en alternativ undervisningsmetode. Evaluering av Liv og røre modellen i Vestfold og Telemark (Bratland-Sanda m.fl, 2023) viser at fysisk aktiv læring og aktive pauser har positiv innvirkning på elevenes skoletrivsel, læringsklima, samarbeid og relasjoner.
- c. **Lekekompetanse** (lek som egenverdi, og lek som middel til læring og utvikling i alle aldre): Det er behov for barnehagelærere inn i grunnskolen, både for å lette overgangen fra barnehage, men også for å dra nytte av den barnehagefaglige kompetansen inn i skolen. Barnehagefaglig kompetanse - se også betraktninger under punktet om medvirkning.
- d. **Medvirkningskompetanse:** For at lærere skal utvikle medvirkningskompetanse, kreves det endringer både i holdninger og praksis på alle nivå, fra utdanningsinstitusjonene til skoleeiere og skoleledere. Medvirkningskompetanse innebærer at lærerne/skolen ser på elevene som ressurser, både i individuelt læringsarbeid, men også i/for klassen og skolen som helhet. For at alle elever skal bli engasjert i eget læringsarbeid, må elevene involveres og høres, og deres synspunkter må tas på alvor. Mange elever har dårlig eller ingen erfaring med å la sin stemme bli hørt, og de må derfor settes i stand til å delta/medvirke ved å få trene på dette i mange ulike sammenhenger. Dersom lærerne skal kunne lykkes i klasserommene, forutsetter det at de selv får trene. Den beste treningen skjer ved å få prøve i praksis. Derfor må medvirkning forstås som den foretrukne måten å samhandle/gjøre ting på i skolen og i utdanningssystemet.

En betraktning: Rammeplanen for barnehage legger vekt på at barn skal involveres og få medvirke i egen barnehagehverdag. Vår erfaring er at barnehagebarn har god medvirkningskompetanse. Barna har en god forståelse for hva det vil si å bli hørt, og få si hva de mener. De opplever å bli hørt, og at deres synspunkter blir tatt på alvor. De vet også at de ikke nødvendigvis får det som de vil, men de blir involvert og får mulighet til å påvirke sin egen situasjon/hverdag. Denne kompetansen hos barna må skolen bli bedre på å bygge videre på/videreutvikle. Da vil samarbeid mellom barnehagelærerutdanningen og grunnskolelærerutdanningen bli viktig: *Hvordan jobber barnehagene systematisk med medvirkningskompetanse hos barna, som skolen bør bygge videre på?*

- e. **Uenighetskompetanse og menneskerettighetene:** Elevene må lære å delta i uenighetsfellesskap som del av demokratiopplæringen. De må lære å argumentere for og imot egne og andres meninger, lære å tåle andres meninger selv om de selv kan synes dens andres synspunkter er helt usmakelige, lære ytringsansvar og at ytringsfriheten har begrensninger, forskjellen på dialog (lytte til den andres synspunkter og sammen få større innsikt) og debatt (argumentere for eget syn og overbevise den andre). I tillegg til at dette bør inngå som del av demokratiopplæringen, er det behov for å øke lærernes menneskerettslige kompetanse. Se Norges institusjon for menneskerettigheter (NIM, www.nhri.no).
- f. **Fasiliteringskompetanse:** Skolen som demokratisk arena: Ifølge Torill Strand, professor ved Institutt for pedagogikk, UiO, er det "uheldig å tenke at skolen er en demokratiforberevende arena. Skolen må heller være en arena der demokrati faktisk lever, utvikles og legitimeres." Å få til dette i praksis vil kreve holdnings- og handlingsendringer. Forståelsen av hva elevdemokrati er og kan være, må utvides til å omfatte mer enn elevrådsarbeid. For at elevene skal oppleve skolen som en reell demokratisk arena, må måten skolen involverer elevene på være i tråd med gode demokratiske prinsipper. Det krever at lærerne har kompetanse i å fasilitere gode medvirkningsprosesser. Vår påstand er at den beste måten å bli en god fasilitator på, er å selv delta i fasiliterte prosesser. Det betyr at også lærerutdanningene må legge til rette for at studentene får øve på å fasilitere medvirkningsprosesser, og i tillegg sørge for at selve lærerutdanningen benytter medvirkningsprosesser som metode i undervisningen.
- g. **Søvnkompetanse:** Psykisk uhelse er økende blant barn og unge. Mye tyder på at barn og unge får for lite og for dårlig søvn. Mange unge sliter med søvnforstyrrelser. Kompetanse om hva som gir gode søvnvaner, hvorfor det er viktig, og hvordan man kan forebygge søvnvansker, kan bidra positivt til barn og unges psykiske helse, og må inngå som en vesentlig og viktig kompetanse barn og unge tilegner seg for å øke livsmestringen. God og nok søvn er nødvendig for god konsentrasjon, utholdenhet og læring. Å endre etablerte søvnvaner synes ifølge evaluering av Liv og røre-modellen i Vestfold og Telemark (Bratland-Sanda m.fl, 2023) å være vanskelig, og opplæring om gode søvnvaner må derfor starte tidlig.
- h. **Praktisk kompetanse - praktisk-estetiske fag:** De praktisk-estetiske fagene må få større plass i opplæringen og høyere status. Dette forutsetter at vi tenker nytt om hva vi måler og hvilke indikatorer vi bruker. Resultater på nasjonale prøver og eksamen måler noen utvalgte teoretiske fag. Det bør utvikles nye indikatorer som fanger opp den praktiske kompetansen. Det som måles, er også det som vektlegges i opplæringen.

Tverrfaglig samarbeid: Behov for å styrke det tverrfaglige samarbeidet og utnytte bedre den kompetansen som finnes til det beste for barn og unge. Hver profesjon har sin egen fagterminologi og «stammespråk». For at fremtidige tverrfaglig samarbeid skal lykkes bedre enn i dag, bør de ulike fagmiljøene etablere felles språk, felles forståelse for hverandres lovverk, fagspesifikke kompetanse

osv. Både barnehagelærer-, grunnskolelærer og helse- og sosialfaglige utdanninger inngår i de kommunale tjenestene. Utdanningsinstitusjonene må legge vekt på at studentene må tilegne seg kompetanse som går ut over eget fagspesifikke område dersom nyutdannede skal løse sitt samfunnsoppdrag i fremtiden. Se USN sitt prosjekt SaMot.

Frivillig sektor og fritidssektoren: Vurdere om frivillig sektor og fritidssektoren bør kobles tettere til opplæring. Profesjonsutdanningene bør tilby emner innen tema *samarbeid og interaksjon med frivillig sektor og/eller fritidssektoren i kommunene*.

En betraktning: Å oppleve tilhørighet og mestring er viktig for alle. Alle barn og unge går på skolen, men ikke alle opplever å høre til eller opplever mestring der. Elever som ikke mestrer, opplever nederlag og mister selvtillit og troen på seg selv. Derfor er det viktig at barn og unge som opplever å ikke mestre skolen så godt, finner andre trygge og positive arenaer hvor de opplever mestring og tilhørighet. Vi har erfart at mange barn og unge som starter på fritidsaktiviteter hvor det er trygge voksne, og der de er i samspill med andre barn og unge, får troen på seg selv og opplever å være viktige bidragsytere i fellesskapet. Mestring på en arena, kan gi mestring og positive utslag også på andre arenaer hvor barna deltar. Derfor må skole og fritidsaktiviteter ikke ses på som motstridende eller konkurrerende arenaer/tidsbruk. Skolen må heller forsøke å bruke det positive barna opplever på fritiden inn i opplæringen. Hva er det barna gjør på fritiden som gjør at de opplever mestring? Hvordan kan skolen dra nytte av det inn i opplæringen?

Aktiviteter etter skoletid, enten de foregår på skolen eller andre steder i samarbeid med skolen, gir barn og unge en trygg inngang til fritidsaktiviteter og vise versa. Å delta i fritidsaktiviteter er positivt for barn og unges fysiske og psykiske helse, bidrar til inkludering, mestring, vennskap og trivsel og motvirker utenforskap og ekskludering. Se til Skien kommune og *Stigeråsen – mer enn en skole* for mer.

Fra individ til systemfokus: I tråd med Salamanca-erklæringen trengs et skifte fra det enkelte barns særlige behov (individfokus) til barnehagens og skolens evne til å imøtekomme alle barn og gi dem tilfredsstillende opplæring uavhengig av barnets egenskaper, evner eller behov (systemfokus). Målet er at flere barn og unge skal få et inkluderende barnehage- og skoletilbud i ordinære fellesskap. Tidlig innsats må være et førende prinsipp. At andelen elever som trenger spesialundervisning øker i ungdomsskolen og videregående opplæring, kan tyde på at tiltak eller ressurser som har vært tilført eller satt inn tidlig i barnehage/skoleløpet ikke har vært tilstrekkelige. Målsetningen må være at flere får nødvendig og tilstrekkelig hjelp og støtte når de trenger det, som vil være til det beste for barnet, jf. FN's barnekonvensjon, art. 3. Profesjonsutdanningene må legge dette menneske- og elevsynet til grunn i utdanningen av nye profesjonsutøvere.

Kvalitet:

- De fleste UH-institusjoner tilbyr kun 2,5 studiepoeng av 180 studiepoeng med mat- og måltidsundervisning. Det bør vurderes å øke kompetansekravene til mat og helse-lærere. Forskning viser hvor viktig et næringsrikt kosthold er for barn i vekst og utvikling, og for å legge grunnlaget for gode vaner senere i livet.
- Vurdere om det trengs mer kompetanse for å imøtekomme dagens Rammeplan for SFO når det gjelder kosthold og matglede, og fysisk aktivitet og bevegelsesglede
- Relevant forskning på området *fysisk aktivitet, fysisk aktiv læring, søvn og kosthold* bør inkluderes i lærerutdanningene.